

Дејан Павловић

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

УТИЦАЈ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА НА ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА РАДНИКА У СРБИЈИ

Сажетак

У раду се анализира домаћај утицаја јуриспруденције ЕСЉП на судску заштиту појединих људских права радника у Србији. Упркос теоријским наговештајима ефективног утицаја Европске конвенције за људска права на националне правне поретке, резултати изостају. Разматрају се институционалне слабости, правни и социо-економски контекст, и кључни проблеми са којима се радници суочавају, а потом указује на капацитет и успехе које је ЕСЉП имао у превазилажењу различитих системских проблема држава чланица Савета Европе. У раду се посебна пажња посвећује заштити права на правично суђење у разумном року и права на имовину, која представљају највећи изазов за институције у Србији. Анализа доступних индикатора функционисања правне државе, првенствено материјалних и процесних претпоставки за поштовање људских права радника, показује да реформске мере продукују минимална унапређења, уз недовољну консолидованост институција.

Кључне речи: људска права, радни спорови, Европски суд за људска права, правна држава, суђење у разумном року, извршење судских пресуда

1. УВОД

Права радника, како она из радног односа, тако и људска права, под великим су притиском на глобалном нивоу. Србија није изузетак, а поједине негативне појаве су наглашене, с обзиром на вишедеценијску социо-економску кризу и слабе институције. Цена

слома социјалистичког друштвеног поретка се у великој мери превалила на радничку класу.¹⁾ Природно је да заштиту својих права радници траже пред националним правосудним органима, али легитимно је размотрити домашај различитих корективних механизма, као у правној, тако и у политичкој сфери. Неолиберални миље одликује се скупим и временски захтевним правним поступцима у којима су судови снажно пристрасни у корист интереса владајуће елите. Правне одлуке пречесто фаворизују профит у односу на једнакост и социјалну правду.²⁾ Радници могу очекивати одређене видове подршке и заштите од националних актера (синдиката, Заштитника грађана, медија), или међународних (Међународна организација рада, Савет Европе, Европска унија). Ова врста подршке радницима углавном се своди на различите видове политичких и моралних притисака на државну власт да унапреди своје институције и нормативни оквир, али бројне реформе многим радницима нису донеле било какво задовољење. Када је у питању допринос Европске уније, људска и мањинска права представљају важан сегмент, па чак и основни мотив, њене политике проширења.³⁾

Предмет овог рада јесте позитиван утицај који могу остварити пресуде Европског суда за људска права (ЕСЉП) на заштиту појединих људских права радника у Србији. За анализу овог комплексног проблема неопходно је сагледати више међусобно повезаних феномена. Потребно је, најпре, квалитативно одредити важан аспект институционалног амбијента, који се у немачкој правној традицији уобичајено назива Правна држава (*Rechtsstaat*), док је у англоамеричкој правној традицији познајемо под именом Владавина права (*Rule of Law*). Кључно питање је да ли правосуђе у Србији поседује одговарајуће капацитете и да ли ефективно штити људска и друга права радника. Други елемент анализе односи се на правни и социо-економски положај радника у Србији. Криза привреде, структурни проблеми тржишта рада, високе стопе незапослености и слаби синдикати представљају факторе који додатно истичу значај заштите права радника. Коначно, размотрићемо улогу ЕСЉП у заштити људских права у државама чланицама Савета Европе, као и рефлексивне те заштите на различита права радника.

- 1) Mladen Lazić, Slobodan Cvejić, „Working Class in Post-Socialist Transformation: Serbia and Croatia Compared”, *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 1, Budapest, 2010, стр. 12.
- 2) David Harvey, *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford University Press, Oxford, 2005, стр. 176-177.
- 3) Мирјана С. Максимовић, „Поштовање људских и мањинских права у процесу приступања Европској унији“, *Социјална политика*, бр. 1/2015, Год. 50, Институт за политичке студије, Београд, стр. 32-33.

Нормативистички приступ налаже утврђивање шта заиста јесу људска права и да ли радничка права испуњавају те критеријуме. Општеприхваћена дефиниција људских права гласи да су то она права која припадају сви људским бићима на основу чињенице да су људска бића (Универзална декларација о људским правима, 1948). Универзална су и обавезујућа, а поседују специфичну моралну тежину. Радничка права представљају овлашћења лица које се непосредно односе на његово својство, односно улогу радника. Листа тих права обично укључује слободу избора посла, одговарајуће радне услове, правичну надокнаду за извршен посао, поштовање приватности, заштиту од арбитарног отпуштања, право да се буде члан синдиката, односно да се буде представљен од стране синдиката, као и право на штрајк.⁴⁾ Очигледно је да нека од ових права представљају индивидуална права, док су друга колективна. Из угла државе, нека представљају тзв. негативна права, јер налажу уздржавање од њиховог повређивања, док су друга позитивна, с обзиром да се очекује од државе да обезбеди одређене услове или ресурсе.

Права радника тешко могу да задовоље критеријуме из дефиниције људских права, имајући у виду да многа од њих нису заиста императивна. Примера ради, само право на рад не гарантује право на запослење, у смислу радног места, већ само право на приступ запослењу, без дискриминације.⁵⁾ Права радника нису ни универзално препозната као људска права, а ни стандарди који су им својствени нису довољно стриктни. Коначно, права радника еволуирају током времена, док су људска права универзална и у временској димензији, вечна и непроменљива, како се то наводи у природноправној традицији.⁶⁾ Право на рад представља једно комплексно и динамично право, чији су се садржај и ступњеви остварљивости мењају упоредо са друштвено-економским развојем земље.⁷⁾ Има аутора, попут Меклема (*Patrick Macklem*), који сматрају да је чињеница да су класификована као социјална права

4) Kevin Kolben, „Are Labor Rights Human Rights“, 50 *Virginia Journal of International Law* 449, 2010, стр. 453.

5) Војин Димитријевић и остали, *Међународно право људских права*, Београд, 2007, стр. 309.

6) Hugh Collins, „Theories of Rights as Justifications for Labour Law“, in: *The Idea of Labour Law* (eds. Guy Davidov, Brian Langille), Oxford University Press, Oxford, 2011, стр. 137.

7) Предраг Јовановић, „Комплексност садржине и релативизација права на рад“, *Радно и социјално право*, бр. 1/2012, Год. XVI, Удружење за радно право и социјално осигурање Србије, Београд, стр. 33.

довело радничка права у ситуацију да буду потпуно занемарена у међународном праву људских права.⁸⁾

Тешко је, са друге стране, не сложити се са Бабићевом тезом да се право на рад заснива на праву на живот, у смислу постојања права на средстава за живот, јер рад представља основно средство за живот. И то не било какав живот, већ достојанствен живот, у коме је рад један од елемената самореализације и поштовања.⁹⁾ Чини се да је императив забране рђавог поступања, нарочито мучења примењив на однос послодавац-запослени, који познајемо као забрану злостављања на раду. Лоши радни услови, угрожавање приватности, физичко, психичко и сексуално узнемиравање, минималне наднице, одсуство одмора представљају само неке од непожељних појавних облика услова рада који се често именују „модерним ropством“.¹⁰⁾

У овом раду се усредсређујемо на два људска права која се систематски крше у правном поретку Републике Србије. Реч је о праву на правично суђење у разумном року (у контексту радних спорова) и праву на мирно уживање имовине (у смислу заштите права на потраживања из радног односа).

2. СРБИЈА КАО ПРАВНА ДРЖАВА

Кључно материјално ограничење свемоћи државне власти представља постојање гаранција људских права, по могућности утемељених у највишем општем правном акту датог правног поретка, док се као кључне институционалне претпоставке остваривања и заштите тих права истичу независно судство и правични поступак.¹¹⁾ Заједно са императивом постојања слободних и фер избора, заштитом мањина, ограничењем дискреционих овлашћења на нужну меру, постојањем одговорности носилаца јавних овлашћења,

8) Patrick Macklem, „The Right to Bargain Collectively in International Law: Workers' Right, Human Right, International Right?“, in: *Labour Rights as Human Rights* (ed. Phillip Alston), Oxford University Press, Oxford, 2005, стр. 83.

9) Јован Бабић, „Радна права“, *Социолошки преглед*, вол. XLII, no. 4, 2008, стр. 497.

10) Ivan Manokha, „Modern Slavery and Fair Trade Products: Buy One and Set Someone Free“, in: *The Political Economy of New Slavery* (ed. Christien van der Anker), Palgrave, 2014, стр. 219.

11) Коста Чавошки, *Право као умеће слободе, Оглед о владавини права*, Службени гласник, Београд, 2005, стр. 127.

као и постојањем аутентичне демократске културе грађана чине минималан услов модерне правне државе.¹²⁾

Иако је незахвално ослањати се на квантификоване оцене квалитета институција, такав је приступ донекле нужан за сагледавање трендова у њиховом унапређењу или руинарању.

Табела 1. Извештај *Nations in Transit 2016*

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Демократско управљање	3.75	4	4	3.75	3.75	3.75	3.75	3.75	3.75	4
Изборни процес	3.25	3.25	3.25	3.25	3.25	3.25	3.25	3.25	3.25	3.25
Цивилно друштво	2.75	2.75	2.75	2.5	2.25	2.25	2.25	2.25	2.25	2.25
Независност медија	3.5	3.75	3.75	4	4	4	4	4	4.25	4.25
Локална демократија	3.75	3.75	3.75	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5
Правосуђе	4.25	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5
Корупција	4.5	4.5	4.5	4.5	4.25	4.25	4.25	4.25	4.25	4.25
Кумулативни скор демократије	3.68	3.79	3.79	3.71	3.64	3.64	3.64	3.64	3.68	3.75

Извор: Freedom House, *Nations in Transit 2016, Serbia*, Internet, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2016/serbia>, 17/09/2016.

Рангирање је изведено на скали од 1 до 7, при чему оцена 1 означава највиши скор, а 7 најнижи. Државе су сходно кумулативном скору демократије сврстане у консолидоване демократије (1.00-2.99), полу-консолидоване демократије (3.00-3.99), транзиционе (хибридне) режиме (4.00-4.99), полу-консолидоване ауторитарне режиме (5.00-5.99) и консолидоване ауторитарне режиме (6.00-7.00).

Сумарна оцена годишње анализе за период 1. јануар 2015 – 31. јануар 2015. Србију сврстава у полу-консолидоване демократије. Консолидована демократија постоји када ниједан важнији

12) Радмила Васић, *Правна држава и транзиција: Теоријски модел и контекстуално условавање*, Београд: Досије, 2004, стр. 44.

национални, друштвени, економски, политички или институционални актер не улаже значајна средства у покушају да постигне своје циљеве тако што ће створити недемократски режим или прибећи насиљу (у бихевиоралном смислу); када је претежна већина становника уверена да су демократски поступак и демократске институције најпогоднији начин управљања колективним животом у друштву у коме живе, и ако је подршка антисистемским алтернативама изолована од продемократских снага (у атигудалном смислу); када се и државне и недржавне снаге на читавој територији државе, из чврсто устаљене навике, потчињавају методу решавања сукоба у оквиру конкретних закона, поступака и институција уставовљеним новим демократским процесом (у уставном смислу).¹³⁾ Квалификација Србије као полу-консолидоване демократије означава да она још није прешла праг онога што би значило да нема повратка на старо, те да тек треба успоставити поредак у коме је остварен спој демократије и конституционалног либерализма.¹⁴⁾ Србија је током 2015. наставила негативан тренд демократског развоја, чему су највише допринеле слабости исказане у области правосуђа, непримерени утицај власти на медије, корупција и прекомерна концентрација власти.

У погледу дијагнозе стања у правосудном систему Србије довољна је већ и констатација из уводног дела Националне стратегије реформе правосуђа, коју је 1. јула 2013. године усвојила Народна скупштина Републике Србије. Набројани су потпуно или тек делимично решени проблеми у систему правосуђа: реизбор судија и тужилаца је спроведен у нетранспарентном процесу, мрежа судова није процењена на одговарајући начин, капацитети кључних актера су забрињавајуће ниски, процесни закони су само делимично реформисани, тужилачка истрага није у потпуности заживела, касни се у доношењу подзаконских прописа неопходних за примену закона (критеријуми за вредновање рада судија и јавних тужилаца, критеријуми за напредовање судија и јавних тужилаца), недовољна транспарентност рада Државног већа тужилаца и Високог савета судства, недовољна доступност прописа и судске праксе, као и недовољно учешће цивилног друштва у јавним расправама у оквиру законодавног процеса. Придодајмо овом налазу и чињеницу да правосудне институције и носиоци правосудних функција нису поштеђени непримереног утицаја (првенствено извршне власти),

13) Хуан Линц, Алфред Степан, *Демократска транзиција и консолидација – Јужна Европа, Јужна Америка и посткомунистичка Европа*, Филип Вишњић, Београд, 1998, стр. 19.

14) Илија Вујачић, „Докле смо стигли у консолидацији демократије”, *Фокус*, ЦЛДС, Београд, 2009, стр. 11.

да се по предметима не поступа и пресуђује у разумним роковима, а да постоје значајни пропусти у поштовању зајемчених људских и мањинских права.¹⁵⁾

Приступ правди је у Србији веома отежан. Према годишњем извештају Врховног касационог суда о анализи рада судова, у свим судовима у Србији на почетку 2015. године било је укупно 2.837.468 нерешених предмета, а у току извештајног периода примљено је 2.136.483 предмета, што значи да је укупан број предмета у раду био 4.973.951. На крају 2015. године остало је нерешено 2.886.619 предмета. Чињеница је да број нерешених предмета на крају године и даље не показује тренд опадања, упркос бројним реформским мерама, укључујући и повећање броја поступајућих судија.

Табела 2. Укупан број нерешених предмета, са извршењима, у свим судовима у РС у периоду 2012-2015

2012		2013		2014		2015	
Приказ броја нерешених предмета у свим судовима у РС							
Број судија	Укупно решено предмета	Број судија	Укупно решено предмета	Број судија	Укупно решено предмета	Број судија	Укупно решено предмета
2.380	3.158.400	2.652	2.874.782	2.595	2.849.360	2.522	2.886.619

Извор: *Врховни касациони суд РС*, Internet, <http://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/Analiza%20rada%20svih%20%20sudova%20u%20Republici%20Srbiji%20za%202015.%20godinu.pdf>, 20/09/2016.

Преглед одабраних индикатора квалитета правне државе наводи на закључак да Србија не напредује. Што се тиче разлога, односно узрока, зашто Србија није правна држава, најближи смо ставу Вуковића, који указује на чињеницу да политичке и економске елите немају за то интерес, јер би им институције правне државе сметале у процесима прерасподеле државних ресурса, као што су приватизација, економско реструктурирање и друге економске политике.¹⁶⁾

Наредни чинилац наше анализе састоји се у оцени правног и социо-економског положаја радника у Србији. Иако према *ITUC (International Trade Union Confederation)* индексу глобалних права

15) Данило Вуковић, „Друштвене основе правне државе: пример Србије“, *Социолошки преглед*, вол. XLV, 2011, бр. 3, стр. 433.

16) Исто, стр. 433.

(радника) за 2016. годину не спада у десет држава најгорих по раднике на свету,¹⁷⁾ Србија је на скали од 1 (највиши ниво поштовања радничких права) до 5 (радници су најобесправљенији) оцењена са 4 (означава да постоји систематско кршење права радника), што је најслабија оцена међу државама у региону.

Додатни проблем у сфери заштите радника представљају слаби и политизовани синдикати, који би, по својој природној функцији, требали да штите основна социјална и економска права својих чланова, али су они системски, нормативно и фактички маргинализовани.¹⁸⁾ Њихови фрагментирани покушаји утицаја на област радних и социјалних права имали су ниске домете, а на политичкој сцени преовладава игнорантски став власти према цивилном сектору, па чак и према социјалним партнерима који имају законом загарантовану преговарачку позицију.¹⁹⁾

На додатну комплексност наилазимо увидом у положај особа са инвалидитетом у области радних односа. Оне се суочавају са бројним препрекама и неуспесима када је у питању трајно запошљавање, а значајна одговорност лежи на држави да право на запошљавање и достојанствен рад особа са инвалидитетом учини потпуно доступним у пракси.²⁰⁾

Специфично место у анализи правног и социо-економског положаја у Србији заузима мобинг, односно злостављање на раду, који представља повреду више социјалних права, као и повреду права приватности и достојанства на раду. Мобингом се повређују још и право на заштиту здравља и безбедности на раду, јер мобинг узрокује продужени стрес.²¹⁾ У сфери нормирања, Србија се, усвајањем Закона о забрани дискриминације 2009. године и Закона о спречавању злостављања на раду 2010. године, сврстала у ред

17) Десет држава у којима су радници најобесправљенији су: Белорусија, Камбоџа, Кина, Колумбија, Гватемала, Индија, Иран, Катар, Турска и УАЕ; Извор: International Trade Union Confederation, *Global Rights Index 2016*, Internet, <https://www.ituc-csi.org/ituc-global-rights-index-2016?lang=en>, 18/09/2016.

18) Нада Новаковић, „Штрајкови, Синдикати и Приватизација у Србији“, *Социолошки преглед*, вол. XLVII no. 1, стр. 24.

19) Марија Мартинић, „Цивилно друштво у Србији: Партнерство за демократске промене као успешан пример обједињавања социјалне енергије“, у зборнику: *Синдикат и цивилно друштво* (приредио: Срећко Михајловић), Дан Граф – Данас и Центар за развој синдикализма, 2014, стр. 185.

20) Мирослав Љ. Бркић, Марко Д. Милановић, „У потрази за сигурношћу“, *Социјална политика*, бр. 2/2015, Год. 50, Институт за политичке студије, Београд, стр. 62-63.

21) Бранко Лубарда, „Мобинг/Булинг на раду*Злостављање/заstraшивање на раду – правни аспекти, уз осврт на медицинске, психо-социјалне и економске аспекте“, *ABC-часопис ургентне медицине*, вол. 8, бр. 3, 2008, стр. 139.

малог броја земаља које су, поред дискриминације, посебним законом уредиле и област злостављања на раду.²²⁾ Новина је да се након ових интервенција законодавца поступци заштите од мобинга чешће покрећу пред Републичком агенцијом за мирно решавање спорова, него пред судовима, а у пракси постоји много процесних проблема.²³⁾

Прегледом најважнијих чинилаца који утичу на правни и социо-економски положај радника у Србији можемо закључити да овај слој друштва живи у стању велике неизвесности, дубоко осиромашен, са доминантно израженим страхом од губитка посла, а са ниским степеном уверења да се могу ослонити на синдикате или судове у процесима, односно поступцима заштите својих права. Ову појаву неки аутори називају и прекаријатом, који треба да укаже на специфичну друштвену фрустрацију узроковану нестабилношћу радног односа и права која из њега произилазе.²⁴⁾ Према Стендингу (*Guy Standing*), прекаријат се може дефинисати као класа у настајању, коју одликују привременост запослења и одсуство седам облика радне сигурности: сигурност на тржишту рада, сигурност радног односа, сигурност посла, сигурност на раду, сигурност струке, сигурност прихода и сигурност представљености.²⁵⁾ Прекарни рад доживљава експанзију током 1970-их, након три деценије релативне сигурности рада након Другог светског рата, а превасходно се огледа у неизвесном и ризичном запослењу из угла запосленог.²⁶⁾ Овакве форме запошљавања и рада само су један од аспеката савременог доба, које се одликује бројним ризицима. Према Улриху Беку (*Ulrich Beck*), ризик се може дефинисати као систематичан начин одношења према опасностима и несигурностима које доноси модернизација, а поред ризика у сфери радних односа, он истиче загађење и технолошке ризике.²⁷⁾ Прекарни рад се јавља као једна од негативних нуспојава индивидуализације

22) Александра Петровић, „Проблем разликовања дискриминације и злостављања на раду у правној теорији и пракси Републике Србије“, *Правни вјесник*, год. 30, бр. 2, 2014, стр. 80.

23) Бојан Урдаревић, Зоран Радуловић, „Посебни облици заштите запослених од злостављања на раду“, *Српска политичка мисао*, Бр. 4/2016, Год. XXIII, свеска 54, Институт за политичке студије, Београд, стр. 360-361.

24) Мирослав Ружица, „Прекаријација и прекаријат у Европи“, у зборнику: *Од новинара до надничара. Прекаријација рада и живота* (приредио: Срећко Михајловић), Београд, 2015, стр. 21.

25) Guy Standing, *Precariat: The New Dangerous Class*, Bloomsbury Academic, 2011, стр. 10.

26) Arne Kalleberg, „Precarious Work, Insecure Workers: Employment Relations in Transition“, *American Sociological Review*, Vol. 74, 2009, стр. 2.

27) Ulrich Beck, *Risk Society: Towards a New Modernity*, SAGE Publications, 1992, стр. 21.

друштвене неједнакости, где појединац жели пуну контролу над својим новцем, временом, телом и животним простором, али га тржиште рада доводи у ситуацију да се суочава са губитком запослења и радикалном променом животног стила.²⁸⁾ Чињеница да постоји знатан вишак радника у односу на број расположивих радних места омогућава послодавцу да селектира раднике по својој вољи, а да заузврат нуди лоше услове рада и минималне наднице.²⁹⁾ Зарад ефикасности економске политике социјална права су препуштена слободном тржишту, а последица је повећање броја сиромашних, незапослених и искључених.³⁰⁾

3. ПОШТОВАЊЕ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА И ПРЕСУДА

Важно прелиминарно теоријско питање гласи зашто државе поштују међународно право. Овај феномен свакако заслужује интердисциплинарни приступ, јер га је могуће изучавати из угла филозофа, правника, антрополога, социолога или психолога.³¹⁾ Мотивација да се на националном нивоу поштују међународно преузете обавезе кључна је и за наше сагледавање утицаја ЕКЉП на правни поредак Републике Србије. Емпиријска истраживања показују да „већина нација поштује скоро све принципе и обавезе међународног права скоро увек“.³²⁾ Међу бројним теоријским покушајима објашњења високог степена дисциплине у саображавању међународноправним нормама издвојићемо три које сматрамо најкохерентнијим и најубедљивијим. Према теорији легитимитета Томаса Френка (*Thomas Franck*), објашњење за поштовање међународног права треба тражити у правичности самих правила међународног права.³³⁾ Он легитимитет схвата као својство правила, или институције која то правило ствара, да своје адресате нагони да правило поштују на основу сопственог уверења да то правило, односно ин-

28) Исто, стр. 92-93.

29) Срећко Михаиловић, *Прекарност радника Србије – истраживање Центра за развој синдикализма*, Београд, 2015, стр. 3.

30) Бојан Урдаревић, Зоран Радуловић, „Глобализација и концепт социјалних права“, *Српска политичка мисао*, Бр. 1/2012, Год. XIX, свеска 35, Институт за политичке студије, Београд, стр. 183.

31) Herbert Hart, *The Concept of Law*, Clarendon Press, 1961, стр. 80-88.

32) Louis Henkin, *How Nations Behave: Law and Foreign Relations*, 2nd edition, Columbia University Press, New York, 1979, стр. 47.

33) Thomas Franck, *Fairness in International Law and Institutions*, Clarendon Press, Gloucestershire, 1995, стр. 12.

ституција, дејствују у складу са општеприхваћеним принципима исправног поступања. Неопходно је да се држава добровољно самообавезе да ће извршавати налоге међународног права.³⁴⁾ До тога заиста и долази након Другог светског рата, када се упоредно трансформишу и међународно право и схватање државне суверености. Ако државе доживљавају правила међународног права правичним, вероватније је да ће их поштовати.

Друго могуће објашњење распрострањеног поштовања наднационалног права од стране држава засновано је на теорији рационалног избора, према којој се државе повинују овим правилима зарад сопствених краткорочних или дугорочних интереса.³⁵⁾ Упростијено објашњење овог модела своди се на тврдњу да се државе ослањају на калкулацију трошкова и добити од поштовања, односно непоштовања, међународноправних норми и делају у складу са резултатима те својеврсне *cost-benefit* анализе.

Трећа теорија која претендује да објасни зашто државе поштују и у доброј вери примењују међународно право заснована је на тези да се државе подвргавају међународном праву зато што су уверене да треба да се понашају у складу са уговорним режимом чији су део, а не зато што им је забрањено некаквим санкцијама за кршење међународноправних норми. Државе су саставни део дискурзивног процеса и то их наводи на поштовање правила. Ово је тзв. „управљачки модел“, који заговарају Абрам и Антониа Хендлер Чејс (*Abram Chayes, Antonia Handler Chayes*) у својој утицајној књизи *The New Sovereignty*. Они заснивају свој модел на три елемента: ефикасности, националном интересу и уговорном режиму, који у садејству доводе до поштовања међународноправних норми у националним правним.³⁶⁾ Сувереност државе се више не схвата као слобода од спољашњих утицаја, већ као слобода укључивања у међународне односе, као пуноправна чланица међународних уговорних режима.³⁷⁾

Чини се да су све три описане теорије комплементарне, а заједничко им је да се не задовољавају реалистичким гледиштем да државе поштују преузете међународне обавезе, укључујући и пресуде наднационалних судова, зато што зазиру од евентуалних санкција. У случају Републике Србије најближи смо теорији

34) Исто, стр. 24.

35) Duncan Snidal, „Coordination Versus Prisoners’ Dilemma: Implications for International Cooperation and Regimes“, *79 American Political Science Review* 923, 1985, стр. 930.

36) Abram Chayes, Antonia Handler Chayes, *The New Sovereignty*, Harvard University Press, Cambridge, 1995, стр. 22

37) Исто, стр. 123.

рационалног избора. Поштовање Конвенције и одлука ЕСЉП се спроводи у оној мери у којој је то нужно да би се избегла пажња и политичка осуда надлежних институција Савета Европе. Неимплементација пресуда може имати значајне негативне последице и на процес приступања државе Европској унији, у смислу преузетих обавеза у домену поштовања принципа Владавине права. С друге стране, очигледно је да у држави нема довољно политичке воље да се плати висока цена дубинске реформе правосудног система.

4. ЕСЉП И ЗАШТИТА ПРАВА РАДНИКА

У трећем делу овог рада анализираћемо конкретне мере, односно одлуке, ЕСЉП и њихов непосредан утицај на унапређење правне заштите. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (надаље: Конвенција) је специфичан међународни уговор, опремљен сопственим механизмом за контролу поштовања права и слобода који су њоме гарантовани (ЕСЉП), и контролу имплементације одлука ЕСЉП (Комитет министара Савета Европе). За ову анализу пресудан значај имају одредбе које се односе на заштиту права на правично суђење, заштиту имовинских права, слободу удруживања и забрану дискриминације.

Утицај који је предмет анализе није у потпуности могуће разлучити од симултаних и, врло често, комплементарних утицаја процеса Европских интеграција, који је формализован и интензиван од јануара 2011, када је Европски парламент ратификовао Споразум о стабилизацији и придруживању између Европске уније и Србије. Србија је од 1. марта 2012. године кандидат за чланство, а до данас су отворена четири, од тридесет пет поглавља. За унапређење права радника нарочито значајно је Поглавље 23 (Правосуђе и основна права), а важни су и Поглавље 2 (Слобода кретања радника) и Поглавље 19 (Запошљавање и социјална политика).

ЕСЉП је настала као део ширег међународног покрета утемељења људских права, с Универзалном декларацијом о људским правима (1948) као првом у низу. Највећим домашјима Конвенције сматрају се успостављање обавезне надлежности Суда и право грађана да подносе индивидуалне представке Суду против држава чланица Савета Европе. Држава која ратификује Конвенцију, преузима обавезу да усагласи своје унутрашње законодавство и управну праксу с одредбама Конвенције, а када Европски суд за људска права утврди постојање прекршаја гарантованих људских права и слобода, држава је обавезна да предузме све неопходне

мере да поправи стање, обезбеди задовољење оштећеној страни, а ако треба, усвоји неопходне корективне законе.³⁸⁾ За обавезни карактер одредаба Конвенције нарочито је значајна чињеница што су те одредбе непосредно применљиве на националном плану, иако се ради о нормама међународног права. Вредно је истаћи и још један аспект утицаја Конвенције на правне системе држава чланица – тзв. меки утицај њених одредаба на судску праксу и законодавство.³⁹⁾ Постоје бројни примери суштинског утицаја Конвенције на 47 држава чланица Савета Европе и ми ћемо на овом месту указати на најважније.⁴⁰⁾ Треба напоменути да државе уживају одређено дискреционо право у погледу начина на који ће обезбедити ефекте садржане у пресудама ЕСЉП. Потребне мере могу узети облик уставних и законодавних амандмана, административних реформи или прилагођавања судске праксе највиших судских инстанци.

У Албанији је поводом пресуда ЕСЉП дошло до значајног унапређења услова у притворским јединицама. У Јерменији је дошло је до декриминализације одбијања да се служи војни рок по основу приговора савести. Аустрија је морала да изједначи могућности усвајања хетеросексуалних и хомосексуалних невенчаних парова. Потреба за имплементацијом пресуда ЕСЉП довела је до реформе Белгијског грађанског законика у смислу изједначавања права наслеђивања деце рођене у браку и ванбрачне деце. Босна и Херцеговина је принуђена да спроведе враћање „старе девизне штедње“ усвајањем Закона о измирењу обавеза насталих поводом старе девизне штедње.

У Немачкој је реформисан грађански поступак у смислу предугог трајања поступака, тако што су уведене мере убрзања поступка и компензација за оштећена лица. У Грчкој од 2016. године истополна партнерства су добила правно признање, а у Ирској је 1993. године дошло до декриминализације хомосексуалности.

У Италији је, поводом серије случајева пред ЕСЉП, спроведена једна од познатијих реформи правосудног система, у циљу превазилажења проблема предугог трајања судских поступака. Усвојен је тзв. Пинтов закон, који је послужио и као модел за сличан

38) Robert Blackburn, „The Institutions and Processes of the Convention“, in: *The Foundational Rights in Europe* (eds. Robert Blackburn, Jorg Polakiewicz), Oxford University Press, Oxford, 2001, стр. 11.

39) Драгољуб Поповић, *Европско право људских права*, Службени гласник, Београд, 2012, стр. 44.

40) Детаљан преглед оствареног утицаја периодично припрема парламентарна скупштина Савета Европе; Види детаљно на: Parliamentary Assembly of the Council of Europe, *Impact of the European Convention on Human Rights in States Parties: selected examples*, Internet, <http://website-pace.net/documents/19838/419003/AS-JUR-INF-2016-04-EN.pdf/12d802b0-5f09-463f-8145-b084a095e895>, 18/11/2016.

подухват у правосудном систему Србије.⁴¹⁾ Треба напоменути да последње анализе указују да спроведене реформе, упркос високим трошковима, нису значајно допринеле унапређењу експедитивности у судским поступцима.⁴²⁾ Словенија је 2013. године специјалним законом омогућила компензацију лица која су избрисана из регистра држављана (тзв. „Избрисани“). Реч је о око 25.000 држављана бивше СФРЈ и њихових потомака, који су након распада државе избрисани из званичних регистра.

Као пример далекосежнијих ефеката одлука ЕСЉП често се наводи пример серије пресуда везаних за последице промене источне границе Пољске после Другог светског рата. Наиме, значајан број Пољака се нашао изван граница своје државе, а више од милион људи је репатрирано, оставивши своја имања. Пољска је имала обавезу да тим лицима обезбеди непокретности на својој територији, али су пракси није било правичног задовољења. ЕСЉП је наложио Пољској да предузме опште мере и тако превазиђе системски проблем кршења права на мирно уживање имовине. Проблем је решен моделом пријатељског поравнања и сматра се одличним примером исправног вршења субсидијерне улоге ЕСЉП.⁴³⁾

Након краћег прегледа утицаја ЕСЉП на уставне и законодавне реформе, као и на праксу државних власти у државама чланицама Савета Европе приступићемо анализи његовог односа према заштити права радника. Европска конвенција о људским правима није усвојена да би служила као некаква повеља о социјалним правима, а свакако не да би гарантовала радничка права. Примарна улога ЕСЉП јесте да се стара о примени Конвенције, односно води рачуна о заштити политичких и грађанских права, док је за питања економских и социјална права у оквиру Савета Европе усвојена Европска социјална повеља (1961), као пандан ЕСЉП, којом ће се гарантовати темељна права из области запошљавања, становања, образовања, социјалне и здравствене заштите. Већина радничких права јесте заштићена Повељом. То, ипак, не значи да је „глува и нема“ за питања рада и радника. Експлицитно забрањује принудни рад, а имплицитно се односи на раднике у члану 11, који, између

41) Драгољуб Поповић, *Европско право људских права*, Службени гласник, Београд, 2012, стр. 44.

42) Serena Sileoni, „Between Political Inertia and Timid Judicial Activism: the Attempts to Overcome the Italian ‘Implementation Failure‘“, in: *The European Court of Human Rights: Implementing Strasbourg Judgements on Domestic Policy* (ed. Dia Anagnostou), Edinburgh University Press, Edinburgh, 2013, стр. 50.

43) Philip Leach, Helen Hardman, Svetlana Stephenson, „Can the European Court’s Pilot Judgement Procedure Help Resolve Systemic Human Rights Violations? Burdov and the Failure to Implement Domestic Court Decisions in Russia“, *Human Rights Law Review* 10, 2010, стр. 348.

осталог, гарантује право да се оснује синдикат или се у њега учлани.

Иако је ЕСЉП у одређеним случајевима показивао спремност да прошири свој оквир деловања и изван грађанских и политичких права, тако да обухвати и радничка права, у неким другим приликама је показивао више оклевања, што се могло видети и из образложења и из самих исхода одлука. Изричита заштита социјалних права у Конвенцији постоји у случају у забране ропства и принудног рада (члан 4), као и права да се оснује синдикат или да му се приступи ради заштите својих интереса (члан 11). ЕСЉП је у серији случајева током седамдесетих, осамдесетих и деведесетих година држао позицију да се одређено право може класификовати као социјално право, и када оно већ ужива заштиту Европске социјалне повеље или неких инструмената МОР-а, оно не може уживати заштиту Конвенције. На тај начин је, рецимо, одбачена представка Суду за људска права која се заснивала на ставу да право на штрајк произилази из права да се оснива и буде члан синдиката.⁴⁴⁾ Овакав приступ ЕСЉП се назива „ексклузивни“, због искључивања социјалних и радничких права из поља деловања ЕСЉП.⁴⁵⁾

Упркос констатацији да заштита права радника нису у фокусу Конвенције, може се тврдити да јуриспруденција ЕСЉП обилује одлукама које се непосредно односе на радничка права, како у смислу пружања заштите, тако и у смислу толерисања државних мера којима се права ограничавају, зарад остварења неког другог, легитимног циља. ЕСЉП води и своју листу преседана у погледу права која се односе на рад.⁴⁶⁾

У пракси ЕСЉП разматрана су бројна питања од суштинског значаја за положај радника. Тако је, на пример, проблематизовано питање полагања религијске заклетве као предуслова за рад у Грчкој, што се може косити са слободом мисли, савести и вероисповести, јер лице има право да не обелодани своја религијска уверења. У Грчкој је био распрострањен и проблем неприменог религијског утицаја војних старешина на своје потчињене.⁴⁷⁾ Комплексна су и питања односа верских слобода и радноправних оба-

44) Michael Forde, „The European Convention on Human Rights and Labor Law“, *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 31, No. 2, 1983, стр. 307.

45) Virginia Mantouvalou, „Are Labour Rights Human Rights“, 3 *European Journal of Labour Law*, 2013, стр. 153.

46) European Court for Human Rights, Press Unit, *Factsheet – Work-Related Rights*, Internet, http://www.echr.coe.int/documents/fs_work_eng.pdf, 15/11/2016.

47) Brett Scharffs, „The Freedom of Religion and Belief Jurisprudence of the European Court of Human Rights: Legal, Moral, Political and Religious Perspectives“, *Journal of Law and Religion*, Vol. 26, No. 1, 2010, стр. 258.

веза муслиманки које желе да носе мараме на радном месту.⁴⁸⁾ У серији случајева поводом мера штедње које је владе Грчке и Португалије увеле услед тешке економске кризе ЕСЉП је био позван да оцени да ли тај сет мера представља кршење права на неометано уживање своје имовине, гарантованог чланом 1 Протокола бр. 1 уз Конвенцију, а слично је и питање привременог смањења пензија. ЕСЉП је признао властима у Грчкој и Португалији да имају право на одговарајуће поље слободне процене у утврђивању адекватних мера за постизање финансијске консолидације.

ЕСЉП је од 19. септембра 2006. године, када је донео прву пресуду против Србије, до сада донео укупно 146 пресуда против Србије. Највећи број предмета односио се на повреду права на суђење у разумном року и право на имовину, а бројни подносиоци представки били су радници који пред националним судовима нису успевали да заштите своја права. Наиме, запослени чије је право повређено ужива право да непосредно, или преко синдиката чији је члан, тражи судску заштиту пред надлежним судом, а тај поступак би требао да буде окончан у року од шест месеци, што у судској пракси најчешће није случај.⁴⁹⁾ Оштећени су у многим случајевима остварили правоснажне пресуде пред домаћим судовима, али те пресуде нису биле извршене, чиме је тим лицима ефективно онемогућен приступ правди.

5. ЗАКЉУЧАК

Угроженост људских права радника представља константу током читавог периода транзиције у Србији. Аура легитимности Конвенције и ЕСЉП, процес европских интеграција Србије и репутациона штета коју узрокује неадекватан третман лица у радном односу и поводом радног односа ни у својој синергији не успевају да поправе однос државних институција према описаним проблемима. Иако теорија легитимности, теорија рационалног избора и управљачка теорија имају очигледан потенцијал да објасне и предвиде ефективност позитивног утицаја наднационалног права, нарочито Конвенције, на поштовање људских права радника, напредак изостаје.

48) Katayoun Alidadi, „Reasonable Accommodations for Religion and Belief: Adding Value to Article 9 ECHR and the European Union’s Anti-Discrimination Approach to Employment?“ *European Law Review*, 2012, стр. 694.

49) Борисав Чолић, „Заштита права запослених: прописи, надзор и пракса“, *Радно и социјално право*, бр. 2/2012, Год. XVI, Удружење за радно право и социјално осигурање Србије, Београд, стр. стр. 230.

Чињеница је да пресуде ЕСЈП против Србије, засноване на сличном чињеничном склопу и истим правним начелима, и даље пристижу указује на постојање одређених системских проблема. Они се огледају у неспремности или немогућности државе да обезбеди извршење правоснажних судских пресуда, као и у неоснованом одбијању да прихвати одговорност за дугове предузећа над којима је имала ефективну контролу. Србија је и даље устројена на релативно слабијим институцијама, које својим грађанима не обезбеђују адекватну и ефективну правну правду. У Србији се вредности правне државе не баштине у правој мери, упркос номиналним реформским подухватима, надзору који врше бројне регионалне и глобалне међународне организације и свести о негативним последицама таквог амбијента. То је нарочито проблематично када се посматра у светлости забрињавајућих социо-економских показатеља. Радници који воде своје спорове пред судовима се налазе у тешкој ситуацији, јер се ти спорови најчешће односе на имовинско-правна потраживања из радног односа, а ти спорови трају веома дуго, упркос чињеници да се формалноправно квалификују као хитни. ЕСЈП доследно указује на кршења права гарантованих Конвенцијом и додељује одговарајућа правична задовољења у појединачним случајевима. Оно што изостаје јесу системска решења, јер смисао Суда у Стразбуру није да буде четврта инстанца националним судовима. Милиони предмета који чекају на разрешење и десетине хиљада застарелих предмета су опомена за правни систем. С друге стране, предвиђамо да ће Србија боље проћи пред ЕСЈП у хиљадама најављених спорова у вези са умањењима плата и пензија запослених у јавном сектору, на основу Закона о умањењу нето прихода лица запослених у јавном сектору и Закона о привременом уређивању начина исплата пензија. Показало се у сличним споровима у Португалији и Грчкој да је ЕСЈП признао туженим државама да имају право на одговарајуће поље слободне процене у утврђивању адекватних мера за постизање легитимног циља – финансијске консолидације.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић Јован, „Радна права“, *Социолошки преглед*, вол. XLII, бр. 4, 2008, стр. 479-507.
- Бркић Мирослав, Милановић Марко, „У потрази за сигурношћу“, *Социјална политика*, бр. 2/2015, Год. 50, Институт за политичке студије, Београд, стр. 49-64.
- Васић Радмила, *Правна држава и транзиција: Теоријски модел и контекстуално условљавање*, Београд: Досије, 2004.

- Врховни касациони суд РС, Internet, <http://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/Analiza%20rada%20svih%20%20sudova%20u%20Republici%20Srbiji%20za%202015.%20godinu.pdf>, 20/09/2016.
- Вујачић Илија, „Докле смо стигли у консолидацији демократије”, *Фокус*, ЦЛДС, Београд, 2009, стр. 10-15.
- Вуковић Данило, „Друштвене основе правне државе: пример Србије“, *Социолошки преглед*, вол. XLV (2011), no. 3, 2011, стр. 421-451.
- Димитријевић Војин и остали, *Међународно право људских права*, Београд, 2007.
- Јовановић Предраг, „Комплексност садржине и релативизација права на рад“, *Радно и социјално право*, Бр. 1/2012, Год. XVI, Удружење за радно право и социјално осигурање Србије, Београд, стр. 15-34.
- Линц Хуан, Степан Алфред, *Демократска транзиција и консолидација – Јужна Европа, Јужна Америка и посткомунистичка Европа*, Филип Вишњић, 1998.
- Лубарда Бранко, „Мобинг/Булинг на раду*Злостављање/заstraшивање на раду – правни аспекти, уз осврт на медицинске, психо-социјалне и економске аспекте“, *ABC-часопис ургентне медицине*, вол. 8, бр. 3, 2008, стр. 133-142
- Максимовић Мирјана, „Поштовање људских и мањинских права у процесу приступању Европској унији“, *Социјална политика*, бр. 1/2015 Год. 50, Институт за политичке студије, Београд, стр. 29-43.
- Мартинић Марија, „Цивилно друштво у Србији: Партнерство за демократске промене као успешан пример обједињавања социјалне енергије“, у зборнику: *Синдикат и цивилно друштво* (приредио: Михајловић Срећко), Дан Граф – Данас и Центар за развој синдикализма, 2014, стр. 180-198.
- Михаиловић Срећко, *Прекарност радника Србије – истраживање Центра за развој синдикализма*, Београд, 2015.
- Новаковић Нада, „Штрајкови, Синдикати и Приватизација у Србији“, *Социолошки преглед*, вол. XLVII, no. 1, 2013, стр. 23-52.
- Петровић Александра, „Проблем разликовања дискриминације и злостављања на раду у правној теорији и пракси Републике Србије“, *Правни вјесник*, год. 30, бр. 2, 2014, стр. 77-85.
- Поповић Драгољуб, *Европско право људских права*, Службени гласник, Београд, 2012.
- Ружица Мирослав, „Прекаризација и прекаријат у Европи“, у зборнику: *Од новинара до надничара. Прекаризација рада и живота* (приредио: Срећко Михаиловић), Београд, 2015.
- Урдаревић Бојан, Радуловић Зоран, „Глобализација и концепт социјалних права“, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2012, Год. XIX, свеска 35, Институт за политичке студије, Београд, стр. 169-186.
- Урдаревић Бојан, Радуловић Зоран, „Посебни облици заштите запослених од злостављања на раду“, *Српска политичка мисао*, бр. 4/2016, Год. XXIII, свеска 54, Институт за политичке студије, Београд, стр. 360-361.

- Чавошки Коста, *Право као умеће слободe, Оглед о владавини права*, Службени гласник, Београд, 2005.
- Чолић Борисав, „Заштита права запослених: прописи, надзор и пракса“, *Радно и социјално право*, Бр. 2/2012, Год. XVI, Удружење за радно право и социјално осигурање Србије, Београд, стр. 221-242.
- Alidadi Katayoun, ‘Reasonable Accommodations for Religion and Belief: Adding Value to Article 9 ECHR and the European Union’s Anti-Discrimination Approach to Employment?’ *37 European Law Review*, 2012, стр. 693-715.
- Beck Ulrich, *Risk Society: Towards a New Modernity*, SAGE Publications, 1992.
- Blackburn Robert, „The Institutions and Processes of the Convention“, in: *The Fundamental Rights in Europe* (eds.: Robert Blackburn, Jorg Polakiewicz), Oxford University Press, 2001.
- Chayes Abra, Chayes Antonia Handler, *The New Sovereignty*, Harvard University Press, 1995.
- Collins Hugh, „Theories of Rights as Justifications for Labour Law“, in: *The Idea of Labour Law* (eds. Guy Davidov, Brian Langille), Oxford University Press, 2011.
- European Court for Human Rights, Press Unit, *Factsheet – Work-Related Rights*, Internet, http://www.echr.coe.int/documents/fs_work_eng.pdf, 15/11/2016.
- Forde Michael, ‘The European Convention on Human Rights and Labor Law’, *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 31, No. 2, 1983.
- Franck Thomas, *Fairness in International Law and Institutions*, Clarendon Press, 1995.
- Freedom House, *Nations in Transit 2016, Serbia*, Internet, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2016/serbia>, 17/09/2016.
- Hart Herbert Lionel Adolphus, *The Concept of Law*, Clarendon Press, 1961.
- Harvey David, *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford, 2005.
- Henkin Louis, *How Nations Behave: Law and Foreign Relations*, 2nd edition, Columbia University Press, 1979.
- International Trade Union Confederation, *Global Rights Index 2016*, Internet, <https://www.ituc-csi.org/ituc-global-rights-index-2016?lang=en>, 18/09/2016.
- Kalleberg Arne, „Precarious Work, Insecure Workers: Employment Relations in Transition“, *American Sociological Review*, Vol. 74, 2009, стр. 1-22.
- Kolben Kevin „Are Labor Rights Human Rights“, *50 Virginia Journal of International Law* 449, 2010.
- Lazić Mladen, Cvejić Slobodan, „Working Class in Post-Socialist Transformation: Serbia and Croatia Compared“, *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 1, 2010, стр. 3-29.
- Leach Philip, Hardman Helen, Stephenson Svetlana, „Can the European Court’s Pilot Judgement Procedure Help Resolve Systemic Human Rights Violations? Burdov and the Failure to Implement Domestic Court Decisions in Russia“, *Human Rights Law Review* 10, 2010.

- Macklem Patrick, „The Right to Bargain Collectively in International Law: Workers’ Right, Human Right, International Right?“, in: *Labour Rights as Human Rights* (ed. Phillip Alston), Oxford University Press, 2005.
- Manokha Ivan „Modern Slavery and Fair Trade Products: Buy One and Set Someone Free“, in: *The Political Economy of New Slavery* (ed. Christien van der Anker), Palgrave, 2004.
- Mantouvalou Virginia, „Are Labour Rights Human Rights“, 3 *European Journal of Labour Law*, 2012, стр. 151-172
- Parliamentary Assembly of the Council of Europe, *Impact of the European Convention on Human Rights in States Parties: selected examples*, Internet, <http://website-pace.net/documents/19838/419003/AS-JUR-INF-2016-04-EN.pdf/12d802b0-5f09-463f-8145-b084a095e895>, 18/11/2016.
- Scharffs Brett, „The Freedom of Religion and Belief Jurisprudence of the European Court of Human Rights: Legal, Moral, Political and Religious Perspectives“, *Journal of Law and Religion*, Vol. 26, No. 1, 2010.
- Sileoni Serena, „Between Political Inertia and Timid Judicial Activism: the Attempts to Overcome the Italian ‘Implementation Failure‘“, in: *The European Court of Human Rights: Implementing Strasbourg Judgements on Domestic Policy* (ed. Dia Anagnostou), Edinburgh University Press, 2013.
- Snidal Duncan, „Coordination Versus Prisoners’ Dilemma: Implications for International Cooperation and Regimes“, 79 *American Political Science Review* 923, 1985, стр. 923-942.
- Standing Guy, *Precariat: The New Dangerous Class*, Bloomsbury Academic, 2011.

Dejan Pavlovic

THE IMPACT OF THE EUROPEAN COURT FOR HUMAN RIGHTS ON PROTECTION OF HUMAN RIGHTS OF WORKERS IN SERBIA

Resume

This paper presents the analysis of the impact of the ECHR jurisprudence on the judicial protection of workers’ human rights in Serbia. There are considerations of the institutional deficiencies, legal and socio-economic context, and the fundamental problems the workers face with. The analysis is followed by pointing out the capacity and success of the ECHR in overcoming the systemic problems of the Council of Europe member states. The focal points are the right to fair trial in a reasonable time and right to property, as the greatest challenges before the Serbian institutions. Assessment of the available Rule of Law indicators, primarily material and procedural preconditions for respect of the workers’ human rights, leads to conclusion that existing reform

measures produce limited effects, with insufficient consolidation of the institutions.

ECHR has considerable potential to positively influence the level of respect for workers' rights, particularly those affiliated to the human rights guaranteed by the Convention. The paper provides the overview of the most notable achievements in member states of the Council of Europe. There are theoretical foundations for the impact of ECHR as supranational law to the national legal order of Serbia, in line with the Fairness doctrine, rational choice or managerial model. However, the conclusion is that we can not verify such an impact in practice, due to systemic problems in the realm of the Rule of Law.

Keywords: human rights, labour disputes, European court for human rights, rule of law, reasonable length of the judicial proceedings

* Овај рад је примљен 28. априла 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 22. маја 2017. године.